

sinosa de pi', 'antorxa', 'teia'. □ 1.ª doc.: *tea*, fi S. XIII.

«... en lo setge de Gerona --- lo rey de Fransa --- féu fer un giny que hom apella gates --- En Ramon Folch féu aparallar tro a 500 servents, tots guarnits e cuberts de ferro --- e portà cascú un cantarell ple d'oli e en la una mà e en l'altra un falló de *tea*, e --- isqueren --- de la ciutat --- a les gates, e hagueren-les untades ab aquell oli --- meteren foc --- a les gates e cremaren-les totes, ab lo maestra --- laïns ---», Desclot (S 162, NCL. v, 97.16); «de cascuna somada de *thea* que hom que no sia de la terra de Cerdanya port, per vendre a Pugcerdà ---» a. 1288 (RLR iv, 503); «De 10 quintars de *tea*, 1 dr.; de 12 de fusta, una mealla / ---», *CostTort.*, Ol., p. 392; un altre de referent als ports de Tortosa, de 1341 (BABL xi, 407, veg. SO-CA).

S. xv: «axí com si estudiàs als vespres ab foc de *teya*», *Decam.* VIII, § 455.4f. (parlant d'un que tenia un barret negre de fum, ed. it. de 1961, 490.15f.); «ligà lo un cap de la gúmena en lo argue, e l'altre ligà-lo a una barca gran a manera de balaner, que ja la tenia plena de llenya e de *tea*, ruxat tot ab oli perquè cremàs bé --- posaren-se cent hòmens al argue e començaren molt fort a vogir, e --- fon pegat al costat de la nau --- ab les grans flames de foc ---», JoMartorell (Ag. i, 323.4f.).

El mot es pronuncia *téja* en cat. or., *téja* a les Illes, *téa* en el P. Val. i bona part del cat. occid., d'acord tot això amb el timbre d'è tancada que suposen la majoria de les formes castellanés i oc. *teza*, i que correspon a la forma *TEIDA* de bona part dels antics mss. llatins, per bé que els llatínistes consideren més clàssica la variant *TAEDA*; conservat també pel port. *teia*, diversos dialectes rètics i alt-italians, i el llatínisme beiber *taida* o *taida*; més detalls en l'article TEA del DCEC/DECH. Formen excepció, responen a *TAEDA*, amb è oberta, l'aran. *tèda* (però tancada a Luixon i Bearn), i l'alt arag. *tjeda*: «el candelar pa tené la *tjèda*», «un buen fallar de *tjèda*» Bielsa, «encendeban unas *tjèdas*» SJGistau, «o esturrido das *tjèdas*» i «el *tjédéro* 'fester' que usaven per a il·luminació, Ansó (1965-6), i cf. Krüger, *Hochpyr.* A, II, 182, i començant ja a Benasc: «*tieda*: cat. *teia*, fr. *torche*: les cosines se allumbraben dan *tieda*; posaben *tieda* a les arques ta conservà la roba» (Ballarín).

A Eivissa es diu *téj*, d'ús molt popular i antic, de gran i vell arrelament en aquella illa, sobretot per les «fumades», alimares i farons, que es feien com a avis en temps dels corsaris, i després en grans focs de Sant Joan (1963). L'explicació de fonètica històrica, innecessària, que dóna *AlcM*, seria d'agrair si no fos entement errònia: la forma *tea* (> *teia*) ve directament de *teða*, sense passar per *teza*, que és l'evolució occitana de la ð. De cap manera es pot dir que *teda* i *tesa* siguin més antics en català, que *tea*. L'evolució *teza* és també pròpia del rossellonès, allà autòctona: Ant. Cayrol, *Contalles Cerdanes*, 48: «Quan Sant Guillem ha bastit la capella / --- / --- i comença a nevar: / se n'entra i encén, en un racó, la *tesa*, / abranda el foc amb un fogot de pi, / s'allarga al clot, amb sa flaque-

sa, / i espera que la mort vulgui venir», J. Seb. Pons (*St. Guillem del Combret*, en *Canta-Perdiu*, 184).

En el P. Val. (almenys des de l'Horta cap al Sud) és *teða* EValor (1950), J. Giner (1955), mossarabisme palès, car de cap manera una -ð- intervocàlica no s'hauria pogut mantenir en català: com hem vist això segueix fins a l'Alt Aragó i el gascó pirinenc, en els quals el manteniment de la -ð- intervocàlica és el tractament autòcton; s'estén fins a Benasc, i sempre s'hi ha estès, judicant pel derivat *tedar* 'fer teia, tallar fusta de coníferes per fer-ne': «paga la villa de Castanesa a la villa de Benasque por el *tedar* en Vallibierna y Ardonés ---», «los --- habitadores del dicho lugar de Liri pueden leñar y *tedar* en un bosquecillo», docs. de 1469 i 1581, copiats del *Libro Lucero*.

En català occidental la pronúncia d'aquesta paraula, en general és *téa* a la meitat Sudoest; però hi ha la *í* antihiàtica, més o menys descabdellada a la resta: *téja* a Margalef de Montsant (fins a on arriba la isoglossa oriental de *é*, 1934), *téja* a les portes d'Andorra (Arcau, 1936); la *téja* 'cor de la soca del pi, d'on treuen la resina' Espot (1959), *é* pertot a Cardós i Vall Ferrera amb *í* evanescent a Àreu i Esterri, plena en els altres pobles; a Tor encara usaven *llum de téja* quan hi vaig dormir el 1932; a Àreu l'atxa de vent es diu *sòka de téja*, en els altres pobles anomenen una *téja* no sols les teies sinó també les atxes (fins a un metre de llarg, Esterri de Cardós), 1933-34.

DERIV.: *Teiar*, a Benasc *tedar*, supra. *Teier* [Lab. 1840]. *Teiera* [Lab.]. *Teii* (*teiu*) invenció inexistente del Salvat. *Teiós* [Lab.]: «reïnós, que té les qualitats de la teia», al qual *AlcM* afegeix les accs. 'irascible, irritat', i 'beneït'.

Curt de tei 'curt de gambals, poc reflexiu', curiosa locució mallorquina: «an el jutge municipal més *curt de tey* --- davant una acusació així --- li hauria ocorregut --- cridar l'acusat ---», «que no cau bé a certs catalans *curts de tey*, bereyols i errats de contes? Paciència ---», AMAlcover (BDLC x, 306; XII, 146); «aquest homo era *curt de tey* perquè no reflexionava», PdAPenya (*Mosaico* III, 224); «*curt de tey*: ximple, curt de gambals» DAG.: declara *AlcM* «de *teia* per masculinització, deguda potser a la influència analògica de *seny*»; i potser té raó, tenint en compte aquestes accs. morals de *teió*s.

Cert que són amb matís ben poc coincident; i per més que el DFgra. digui «*teyós*: lo qui té *teya*» i «*teya*: estella qui té *teya*», val a dir que quedo rumiant, sobretot tenint en compte l'oc. *teious* (llgd.), prov. *tibous* «fibreux, gluant, pliant, flexible, nerveux», gc. *tibous* 'flexible' (Aran; Arrens, ASNSL CLXXIII, 53; Palay), oc. *tibo* «tille, teille, écorce, déféctuosité dans les fils», bearn. *tibh*, *tilbe*, fr. *teille*; it. *tiglioso* «fibrous, sinew, tough» [S. XIV], provinents del ll. *TILUM* pel caràcter regastinyós de l'escorça del tell. Restem en dubte, i guardem-nos de descartar la possibilitat, sigui d'un mossarabisme mall., sigui d'un dels nombrosos occitanismes aportats pels aliats provençals de Jaume I.